

הקפדת הגר"א על תפילה בציבור

באמצע הדרך נכשלה העגלה תוך כדי הילוכה, ונתהפכה על פניה, והקדירות נשברו כולם, וגם הגאון נפל לארץ והוכה ונחבט.

כראות העגלון את אשר אירע, החל להפליא מכותיו ברבינו הגר"א, ולצעוק עליו איך לא תמך בעגלה לבל תמוט, ומדוע לא סייע להציל הקדירות.

הגאון שראה שעם העגלה כבר לא יספיק לבוא אל העיר לשמוע קריאת המגילה בעשרה, מיד חיש נמלט ורץ במהירות גדולה אל העיר, כדי להספיק לשמוע מקרא מגילה בעשרה, ואולם, כאשר הגיע אל העיר, כבר היה זה לאחר שקראו את המגילה.

כראות הגאון את זאת, מיד החל לחפש מנין אנשים שיאותו להצטרף עמו לקריאת המגילה, ולא מצא, ונאלץ לשכור תשעה אנשים תמורת תשלום שכר הוגן על מנת שיאותו לו לבוא, ואולם הם דרשו את תשלום שכרם קודם תחילת הקריאה, וגם לזאת הסכים הגאון.

כאשר התחיל הגאון לקרא את המגילה החלו האנשים לשחוק, וברחו כולם והתחבאו ממנו, ולא עלתה ביד הגאון לקרות המגילה בציבור רק ביחיד, ועל הידור מצוה זו, היה הגאון מצטער ימים רבים ומוזיל דמעות כנחל.

אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאין את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים וברכת חתנים ואין מזמנין בשם פחות מעשרה.
[כג:]

מספר הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א שהגאון מוילנא לא החסיר מעולם מנין עשרה וציבור לכל דבר שבקדושה, ואפילו להידור מצוה, זולת מעשה אחד שאירע לו, ועליו היה מצטער כל ימיו.

וכשסיפר הגר"א את המאורע לרבי שאול קצנלבון זצוק"ל מוילנא, בכה הגאון בכי רב, וכך היה המעשה:

כאשר בתקופת הגלות שקיבל על עצמו לנדוד ממקום למקום במשך כמה שנים, היה ביום תענית אסתר בכפר שלא היה בו מנין עשרה לקריאת המגילה, והיה רחוק לילך רגלי אל העיר 'רייסין' הסמוכה, ששם היה מנין לקריאת המגילה, וגם לא נמצאה שם עגלה הנוסעת לשם, רק עגלה אחת שהייתה מלאה בקדירות, ושכרה הגאון להצטרף אליה.

בכל צער טמון מסר אישי - שנשלה עבורך

וצריך להבין מדוע אם כן ה' לא עשה לו נס בשעת העניות שלו, שיהיה לו יין בריווח?

אומר מרן הגרא"ל שטינמן זצוק"ל שגם לאדם גדול כר' הונא, [שנאמר עליו שהיה 'חד בדרא'] לא עושים ניסים סתם ניסים, רק כשצריך ללמד משהו.

במעשה עם האריס - היה צורך ללמד אותו מה נדרש ממנו לרוב גדלותו, ולכן נהיה נס מיוחד.

אנחנו לא בדרגה כזו, אבל כל מי שיתבונן סביבו יראה כל הזמן איך שה' מלווה אותו בהשגחה פרטית.

גם אם קורה איזה הפסד, או נשבר חפץ בבית, צריך לזכור שה' 'מלמדך להועיל' - יש בזה איזה מטרה, יש כאן מסר שנשלה אליך!

אדם שיתבונן היטב בכל מה שנעשה לו, ויראה את יד ה' בכל דבר, ודאי שזה יגרום לו חיזק עצום בתורה ויראת שמים!

רב הונא הוה אסר ריתא וקאי קמיה דרב אמר ליה מאי האי א"ל לא הוה לי קידושא ומשכנתיה להמיינאי ואתאי ביה קידושא א"ל יהא רעוא דתיטום בשיראי כי איכלל רבה בריה רב הונא איניש גוצא הוה גנא אפוריא אתיין בנתיה וכלתיה שלחן ושדיין מנייהו עליה עד דאיטום בשיראי שמע רב ואיקפד אמר מאי טעמא לא אמרת לי כי ברכתך וכן למר.
[כז.]

בגמרא מבואר שר' הונא היה כל כך עני כשעמד לפני רב, עד שאפילו הברכה לא הועילה לו להתעשר.

והנה בברכות [ה:] שהחמיצו לרב הונא ארבע מאות חביות יין, וכשקיבל על עצמו לשלם את הישיבשאי לאריס הגזלן, ה' החזיר לו את הנזק, או שהחומץ חזר להיות יין או שהחומץ התייקר כמו יין.

מה האם מותר 'מיעוץ ליצנות'?

המדבר לשון הרע ומבזה אנשים, שזה בכלל רשעים או חטאים, שעליהם דובר בתחילת הפסוק של אשרי איש אשר לא הלך בעצת רשעים.

בליצנות מהסוג הזה - אין שום היתר, אפילו על מעט ממנה!

ויש עוד משמעות למושג 'ליצנות' - שהוא הכוונה לכל מה שהפוך ממי ש'בתורת ה' חפצו ובתורתו יגהה יומם ולילה'!

כל העושים ישיבה של קבע על דעת לדבר דברים בטלים, בשעה שאינם עסוקים במלאכתם, הרי הם פורקים מעליהם עול תורה - זה נקרא מושב לצים!

את ה'ליצנות' הזו, אדם צריך מעט - לפי טבעו ומדרגתו, והתביעה היא רק על ריבוי מעבר לצורך הנפשי שלו, כי מעט שיחה זה צורך בסיסי של כל אדם - שאינו מוגדר כביטול אלא קיום התורה.

אמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודת כוכבים דשירא. [כה:]

כאן משמע שאפילו מעט ליצנות אסורה, מלבד ליצנות מע"ז, [ובארחות צדיקים (סוף שער כ"א) הוסיף שמותר להתלוצץ גם מעושי עבירה].

הנה אחד מקניני התורה הוא 'במעוט שיחה', ופירש רש"י במעוט שיחה - ליצנות [וכן פ"י בברכות לא.] - משמע שמותר מעט ליצנות?

הגאון רבי אברהם ארלנגר זצוק"ל מבאר את ההבדל ע"פ דברי הרבנו יונה באבות [פ"ג מ"ב] על מה ששנינו - 'שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים', שנאמר 'ובמושב לצים לא יש'.

וכתב שם הרבנו יונה שיש שני ענינים הנקראים ליצנות - אחד

לירא שמים יש השפעה אמיתית!

וסיפר שבאחד הוועדים שזכה לשמוע מהגאון רבי ירוחם זצוק"ל המשגיח ממיר, תבע מהם לבנות בנפשם עוצמה רוחנית חזקה, כדי שיכלו להשפיע על אחרים ולחזקם בעבודת הבורא.

והמחיש להם שההשפעה שלהם צריכה להיות כל כך עוצמתית, עד שיהיו מסוגלים להגיע ליריד [שהיה נערך בימיהם מידי תקופה] ולשאת דברי חיזוק והתעוררות, באופן שכולם יניחו את כל עיסוקיהם ויבואו לשמוע את דבריו בהתעניינות.

התלמידים הבינו שהוא מדבר בהפרזה בעלמא, שהרי ביריד היו רוכשים את הנצרך לתקופה ארוכה, והאנשים היו כ"כ מרוכזים בקניות, עד שכמעט לא היה ניתן לשוחח עימם על שום דבר.

אך לאחר פטירתו כשהגיע אחד מתלמידיו הגדולים להספידו, סיפר לפי תומו, שפעמים רבות רבי ירוחם היה מסוגל לרתק ציבור גדול של בני אדם שבאו ליריד, ולעורר אותם לעבודת הבורא, על אף שהיו טרודים מאוד בעיסוקיהם.

הגרש"ו מספר שהרהר לעצמו - מנין העלה הגר"י על דעתו שניתן להגיע לכוחות כאלו?

והסיק שההסבר בזה הוא - שבעצם כל אדם בפנימיותו שואף לצורה אמיתית של קרבת אלוקים, ולכן כאשר הוא רואה 'איש אשר רוח בו' - שיש בו יראת ה', נוצר אצלו צורך פנימי טבעי לקבל ממנו.

אמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר {דברים י-יב} ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. [כה].

וכתב רש"י: חוץ מיראת שמים. אותה מסורה בידי אדם שיהא הוא עצמו מכין לבו לכך, אע"פ שהיכולת בידו להכין לבבו אליו, דכתיב הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל (ירמיהו יח) ואומר והסירותי את לב האבן מבשרכם (יחזקאל לו).

צריך להבין איך נלמד מהביטוי 'כחומר ביד היוצר' שהיכולת ביד ה' להכין את לבבנו?

הגאון רבי שלמה ולבה זצוק"ל מסביר שהצורה הרצויה והמתאימה יותר עבור אדם היא להיות ירא שמים - עד שכל כולו של האדם הוא רק חומר, שנועד לייצר ממנו יראת ה'!

לכן ניתן לכנות אנשי מעלה כ'אנשים של צורה' - כי זו הצורה הנאה והראויה ביותר שאדם יכול להגיע לצפות לה.

זה גם ההסבר בגמרא בתענית (טז). ת"ר אם יש זקן אומר זקן ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה - ופירש רש"י 'אדם של צורה. בעל קומה שישמעו ויקבלו דבריו.'

כי 'אדם של צורה' זה אדם שיש לו יראה, וכל מי שיש לו יראת שמים דבריו נשמעים [ע"י שבת כג:].

צער השאיפה - הוא המנוף להנפת ארון התורה!

על שני ענינים נפרדים.

ברש"י במגילה מבואר שהזכות של 'מצטער לבלוע' - זיכתה אותו שהארון יהיה בחלקו, ואילו בסוטה פירש רש"י שהכוונה היא לקודש הקודשים שהיה בחלקו.

הדברים מלמדים אותנו שאמנם בזכות המסירות נפש של הקפיצה לים אפשר לזכות להשראת השכינה, לבית קדשי הקדשים.

אבל כשמדובר על הארון שבו התורה, לא די במסירות נפש - צריך 'השתוקקות', על ידי 'שאיפה', עד כדי מצטער עליה לבלעה בכל יום!

גם אחרי שבנימין כבר זכה שיפול בחלקו קודש הקודשים ההיכל והעזרות - לא הסתפק ברכש העצום הזה - כי אפשר יותר!!!

השאיפה היתה כל כך איתנה, עד 'חופף עליו כל היום' - צער איום ללא הרף.

אבל צער השאיפה - הוא המנוף הטוב ביותר, להנפת ארון התורה!

מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה היה מזבח בנוי ובנימין הצדיק היה מצטער עליה לבלעה בכל יום שנאמר {דברים לג-יב} חופף עליו כל היום לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזן לגבורה שנאמר ובין כתפיו שכן. [כו].

מבואר שהזכיה של בנימין נבעה מכך שהיה 'מצטער לבלוע' את החלקה שיצאה מחלקו של יהודה לחלקו?

אולם לכאורה הדברים סותרים את הגמרא בסוטה [לו]. שם מבואר שהסיבה היא בגלל שקפץ שבטו וירד לים תחילה?

[דתניא היה ר"מ אומר כשעמדו ישראל על הים, היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה לים, וזה אומר אני יורד תחלה לים, קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה, שנאמר [תהילים סח-כח] שם בנימין צעיר רודם, אל תקרי 'רודם' אלא רד ים וכו', ע"כ.]

מסביר הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א שמדובר כאן

למה יהודי מוחל על שווה פרוטה?

ממעלות הנפש וכו', ופעמים יחשבו הקצה האחרון שהוא טוב - ויאמרו על פחות הנפש שהוא סבלן וכו', וזה כולו טעות!!

ההבדל בין ישראל לעמים הוא רק באופן התגובה לנוק וגניבה - שיהודי מוחל על פחות משווה פרוטה, ואומות העולם לא.

השבח של איוב שהיה 'ותרן בממונו' שאפילו מלכתחילה ויתר על פחות מפרוטה, שהיה מוחל לחנווני!

שורש ההבדל בטבעיים שבינינו לאומות - נעוץ בעבודת המידות הנוראה של האבות הקדושים, עם הזיכוד שעברו בכוד ההיתוך שבמצרים, עד שפסקה זוהמתן במעמד הר סיני.

אנו צריכים להעריך ולהיות מודעים למעלות ולמעמד המיוחד שלנו, ולהתנהג בהתאם.

שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה, במה הארכת ימים? אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי, ולא עלתה על מטתי קללת חברי, וותרן בממוני הייתי וכו', דאמר מר איוב וותרן בממוניה הוה שהיה מניח פרוטה לחנוני ממוניה. [כה].

צריך להבין מה המעלה הגדולה יותר על פרוטה? וכי חסר בימינו מי שמוותר על פרוטות רבות - ומעגל את המחיר?

אומר הגאון רבי אברהם גרוזינסקי הי"ד זצוק"ל שחז"ל ירדו לסוף דעתו של אדם, והסיקו מתוך המקראות שאדם אינו מותר על ממונו בחינם!

עד כדי כך שאמרו בב"ק [ק"יט]. 'א"ר יוחנן כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו.'

מה שאנו רואים לפעמים בימינו בני אדם שמוותרים בקלות על סכומים גדולים יותר - מדובר בפחיתות הנפש - שיכולים לוותר גם על נפשם... ואין זו מעלה שמוותרים גם על ממונם...

[כמו שכתב הרמב"ם בפ"ד משמונה פרקים - ש'הרבה פעמים יטעו בני אדם באלו הפעולות, ויחשבו אחת הקצוות טוב ומעלה

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל

ניתן לפנות לכתובת: peninim88@gmail.com

הפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים